

POLNER
ZOLTÁN

Mint az aranymosó

A hajnal fehér kagylóhéját
öli az idő. Sirnak az eszelős
sírlyok, betonban a fák.

Földhöz, állatokhoz szokott nép
fia is lehetnék. Gránit éjszakák
zuhannak le a mindenség

ormairól. Itt kell, hogy éljek,
én nem mehetek el innen. Hallom a
dühöngő szélben az ösök

kiáltását, látom a zúgó
füzeket túl kibukó holdat viola-
színű ragyogásban. Néma

a táj, de villámló, hatalmas
városokat képzlek kozmikus, vad
zenével, amint a lázas

hangszerek fölzkognak. Porlik
a csönd és arcomat szétmarja a fagy.
Csak állok a mulhatatlan

folyónál. Partjain rikoltó
pávák, pusztá kézzel megfojtott nyarak.
Lobog a szél s tündöklök

az elérhetetlen tulipán.
En nem mehetek el innen. Sorsomat
jegyenék gyökere őrsi.

S Nakonxipán messze van.

Móriczék
a boldogulás útján

Móriczék rátértek a boldogulás útjára. Elfogadták a város ajánlatát, s haladva a korrall: építkezésbe fogtak. Kiskundorozsmán a szélmalom tövében osztott telkek egyikére fizettek be, s hamarjában elhagyhatták a panelrengeteget. Másfél szobás telepi otthonukból előbb rpkoni alberletbe hurcolkodtak, hogy az otépének ne fizessenek a visszaadott lakásuk használatáért. A kézhez kapott pénzhez még hitelt kaptak, így ezelőtt négy évvel megközelítően ötszazezer forinttal kezdtek lerakni az új dorozsmai otthon alapjait a Vályogos utcában. Viz és villany volt és remek táj, mellettük húz el a csatorna szép zöld sávja, s közelükben áll délcegen a nótából ismert szél nélküli szélmalom.

A bonyodalmak csak ezután kezdődtek.

Móriczék Kati lánya a rókusi iskola zenetagozatára, Kati anyja, mint Móricz tanár néni az ellenkező városrészen lévő Szirmai iskolába, míg a zenész családtagja a színházba indult a napi munkába, az építkezés mindennapjai közepette. Mivel egyiküknek se volt jó a másik munkájának kezdési időpontja, természetesen az idilli reggeli autós városközelitéről szó sem lehetett. Főleg azért nem, mert a zenészelet általában az estekre koncentrálódik, ellentétben a pedagógiai alapok továbbadásával. Mindez mit sem zavarta Móriczékát. Épült-szépült a ház, gazdagodott az otthon, úgyanyira, hogy csak a legnagyobb munkákat — mint falrakás, tetőállítás, vakolás, csempezés — kellett mesterre bízniuk, a többi az ügyes kezű Móricz apuka mind maga eszkábálta össze némi baráti, zenésztársi vagy éppen szomszédi segítséggel. Így lett mutatós lambériás erkély, elszeparált padlásszoba, magasba ívelő lépcső és még sok egyéb, ami nélkülözhetetlen a faluszéli házban.

A terasz betonján üldögélve révedünk vissza a minap a csinald magad mozgalm izgalmasabb, ma már könnyen mosolygatható pillanataira. Abban már korábban meggyeztünk, az építkezéshez nélkülözhetetlen anyagok áráról, s azok minőségéről csak a legvégső esetben ejtünk szót, hiszen annyit szapultak már ezeket az otthonteremtők, hogy felő, ha egyszer fog az átok, összeomlanak a faluszéli házak. A lényeg, hogy lehetett kapni és nem rokkant bele a család az állandó keresgélésbe.

(Móriczék nál olyannyira nem, hogy a most éves körüli utód, Gábor akkoriban határozott úgy: megkapaszkodok, s életerős kiskoma lesz a szülei legnagyobb öröme.) Eppen idilli a családi élet a találkozáskori délutánon. A nevezett kiskoma hasal a terasz helyén állított körágyban, Kati, az ötödikes nagylány pakolja a strandolás kellékeit. Kati tanárnő gumislatot szerel, míg Antal apa uborkát permetez a minden helyzetből támadó lisztharmat ellen. Kutyák, macskák, csirkék az ilyenkor szokásos pözbán. A Nap ragyogó alkonyi sugarait ejti a faluszélre, az árkpart zöld sövénye kellemes, pihentető a szemnek.

Szerencsére száraz és üde a környék.

A nyári zivatár nyomai még láthatók, tócsákat kerülgetnek az erre botorkáló autók. Kati tanárnő fegyelmezett:

— En már nem szabadulok meg a sártól, ebben az életemben, Mindig mikorra kiépül, rendbejön a környék, mi költözünk, kívánjuk a jobbat. Tapostam eleget a garzonnál, a Mimbó utcában, de az ittenihez képest csupán bemelegítés volt a hajdani, bokáig érő, építkezés utáni löty. Innen csak gyalog és gumicsizmában tudunk kijutni, és ez lenne a végleges otthonunk.

— Biztos közel a bolt...

— A központban — feleli keserűen. Napi két óra megy a bevásárlásra. Úgy szoktam, előbb átviszem a csomagot a sáron, lerakom a száraz részre, majd visszacaplakok a gyerekért és kocsistól átcipelem. Még jó, hogy tornatanár vagyok, bírom erővel

Emiatt nem is mozdulok ki itthonról, s lassan már ebbe betegszem bele.

— Nyilván a busz hamar a városba röptené...

— Két megállóhoz mehetnénk. A vásártérihez, oda csak egy busz jár, a másik, amelyet három járat is érint, esős időben megközelíthetetlen. Főleg gyerekkel, kocsival. Most csak istenes, évekig nem volt járdalap.

— Hál'istennek, most már van...

— Mikor a kicsit jolom az orvoshoz, vagy megyek az ebédért — mivel nem tudom hova tenni — most is kinlódással kelünk át például a senki földjén.

Hogy ez pontosan mit jelent, Antal apától tudjuk, aki a könnyebb érthetőség kedvéért meg is mutatja a szélmalom és a Vályogos utca sarkát, azt a kis üres sávot, ahová nem jár a tanácstól idegörlő munkával és kintartóan kikönyörgött járdalap, mivel nem sorolható utcához. A hivatal különben megingathatatlannal ragaszkodott azon elképzeléséhez is, hogy a már téglával kirakott utcában kell elkezdni a cementlapok fektetését, s emiatt a Vályogos utca legutóljára maradt. Mindezek ellenére Móriczék legnagyobb bizalommal fordultak a nép nyelvén nevezett fűhöz-fához, s köszönték hálával az ügyintézők nagyvonalúságát, mikor nagysókára lefektethették a járdájukat, mondván, nehogy majd a gázvezetésnél valaki vagy valakik betartsanak, mivel három telet már végigfagyoskodtak a szezonjában éppen hiányzó szén miatt.

A gázvezetés ettől függetlenül kálvariába torkollott, Antal apa ennek részleteit jól ismeri.

— Először minden 15 méterre beszedtek kétezer forintot induláskor. Tervezesre, geodéziára, jóval előtte, míg a csöveknek hire-hamva sem volt, aztán esztendőre rá kértek még 7500 forintot anyagra meg a munkára. Nagvsókára — sokszori cirkuszolás, könyörgés után — megjelent a markoló. Kivett néhány fát a helyéről, de a csöveket lefektethették. És megjelent a három szegény geomkás gázoslegény, énekeltek a munka kezdetén, mégpedig imígyen: „Három szegény gázoslegény / Kőbányait inna szegény / de ha a sör nem lesz elég / elvonul a három legény”. Tudtam, mi a dolgom, mindamellett, hogy az anyag meg a munka semmiképp nem kerülhetett hétézeröttszáz forintba — körülbelül kétfelét szacoltuk — szaladtam a láda sörért, nehogy itt maradjunk a télre meleg nélkül. Bár, biztos, ami biztos, az utcai vezetékek nincs még összekötve a házbelivel, azért megvesszük a sznet idejében.

A ház különben csak félig lett kész a négy kemény dolgos esztendő alatt. Az ajtózárok fölmondták a szolgálatot, az ablakok megvetemedtek, a tapéta foszlik, a falak — emlékezve a jó panelkori időkre — be is áznak a rosszul végzett, drága mestermunka ellenére. A bérgelrendezéssel sem lehetnek elégedettek Móriczék, s mint mondják: ha most kezdenék az alapozást, nem követnék a tipustervük vonalvezetését. Ésszerűbben, használhatóbban osztanák el a helyiségeket, ajtókat hagynának el, hasznos ablakokat tennének. Ettől végül is nem kell tartaniuk, mivel mára végképp beleuntak az építkezésbe. Ha esőben ki tudnának jutni az utcából, egy lépést sem tennének tovább az otthonteremtés rögös útján.

De mozdulniuk muszáj. A dorozsmai központ fél óra, a városi ennél jóval több. Most eszűgyben kilincsel Móricz Antal. Nem kíván sokat, csak azokat a föltört belvárosi aszfaltdarabokat, vagy szemétre tornyozott salakot, amellyel a már meglévő úthoz csatlakoztatnák az övéket. Ha valaki elintézné a Vályogos utcán, hogy apródonként kirakogathatnák, kikeményíthetnek ilyen aszfalttöredékből az útjuk kapaszkodót, ők lennének a leg-hálásabb városi emberek, mivel megtalálták a boldogulás útját.

MAJOROS TIBOR

MŰVÉSZEK KEZDEMÉNYEZÉSÉRE

Hetvenöt éves majolikagyár

A század elején, 1912-ben öt vásárhelyi képzőművész (Tornyai János, Endre Béla festő-, Pásztor János, Kallós Ede, Rubletzky Géza szobrászművészek) egy műszaki és egy számviteli szakemberrel együtt megalapították a Művészek Majolika és Agyagipari Telepét. A jubileum alkalmából a gyár dokumentumokból és a háromnegyed század termékeinek válogatásából kiállítás rendezett a Tornyai János Múzeumban. A kiállítás új alkalmat kínál arra, hogy áttekinthet adjon a magyar művelődés- és ipartörténetben egyedülálló alapítású üzem múltjáról és jelenéről.

Már a Vásárhely határában letelepedett újkőkori ősember is felfedezte, hogy kellő bőségben található a város határában agyag. A réz-, vas- és népvándorláskori népcsoportoktól egészen maig szinte mindig foglalkoztak az itt élők a kerámia készítésével. A török időkben elterjedt a mázas kerámia, melyet az itt tevékenykedő, egyre növekvő számú fazekas is szívesen alkalmazott. A 19. század közepén a legnagyobb fazekasközponttá fejlődött Vásárhely. Egyes források szerint 150, mások szerint 400, de minden esetre több száz fazekas készített díszített edényeket ebben a városban. A 19. század második felében azonban, elsősorban a gyáripar versenye, az olcsóbbá vált porcelán, de mindegyiknél a köedény általános elterjedése, nehéz helyzetbe hozta a fazekasokat. Egyre fogyott a számuk. Ezt a veszélyt látva, a népi kerámia gazdag formakincsének értékeinek megmentésére alapították a már említett művészek az üzemet. Persze nem nagyon értékelték ők az üzemvezetéshez, ezért és bizonyos személyi okok miatt is elég hamar kiváltak a részvénytársaságból. Viszont kezdeményezésük életképességét bizonyítja, hogy az üzem ma is létezik, működik, sőt az utóbbi pár évtizedben fejlődött eredményesen működő, rugalmas gazdasági egységgé. Az alapítás után Smurák József avatott műszaki irányításával húszan-harmincan dolgoztak a gyárban. Folytatták a fazekashagyományok ápolását, és a kor divatjának megfelelően szecessziós formanyelvű edényeket is készítettek. Ez utóbbiak nagy részét Endre Béla festőművész tervezte. Az első világháború után, de a 20-as évek végére az üzem helyzete

A gyár épülete

már megszilárdult, egyre több hazai és nemzetközi (Miláno, Fiume, Barcelona, Athén, Párizs stb.) kiállításon arattak sikert a termékei. A két világháború között elsősorban Vértés Ágost vezetésével bővítették tevékenységi körüket: kályhacsempét kezdtek gyártani, és a kerámia feladatokat is vállalták.

A felszabadulás utáni első éveket tökéletes, bizonytalanság, szétzilált gazdasági, üzemi állapotok jellemezték. Ilyen körülmények közt az 1950-ben bekövetkezett államosítás a megszilárdulást és a nyugodt fejlődést hozta. Ennek eredményeként az üzem technológiailag is fejlődött (korszerű kemencék) és dolgozói létszáma 200—250 körül állandósult. 1971-től az Alföldi Porcelángyár keretén belül működik a Majolikagyár, a közöttük kialakult kapcsolat szerencsére kiegyensúlyozott. A gyár tevékenységi köre majolika díszmű, használati tárgy és samott díszkerámia előállítására. Ezen belül megőrizték a hagyományos kézi ko-

rongozást, az írókázást, vésést és karcolást, a fazekashagyomány szerinti díszítő módokat. A gyár igen gazdaságosan termel, s a hőmezővásárhelyi kerámia kedvelt exportcikké lett.

Az alapítókon kívül más művészek is kapcsolatot kerültek a majolikagyárral. Medgyessy Ferenc is több kerámiaszobrot, reliefjét (Kölyökszörny, Béka, Menekülő stb.) készítette el az üzemben. Szabó Iván szobrászművész elsősorban tájak, Csizmadia Zoltán festőművész pedig épületkerámiaik kivitelezésénél működött együtt a gyárral. Közel fél évtizedig Fekete János és Végvári Gyula keramikumművészek biztosították az üzem termékeinek esztétikai színvonalát. Végvári Gyula nevéhez fűződik az országosan elterjedt henger formájú, samott virágváza tervezése. Kajári Gyula grafikusművész Szabó Sándor korongossal együttműködve népi alapokra épülő, komoly színvilágú, dinamikus, nagy edényeket alkotott. Gerle Margit és Fábri Judit a modern kerámia területén fejlesztették a termelést. Takács Győző sokoldalúságát az egy színű mázas edények, a humorral átitrt népi fogantatású tárgyak és a Szolnokon, Békésen, Jászberényben felrakott fali kerámiaik mutatják. Szabó Mária tevékenységét az egyszerű étkészlet és a finom virágmintás csempék együttesek fémjelzik. És nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az utóbbi negyedszázad eredményessége Fazekas Gábor vezetői tevékenységéhez kapcsolódik. Az elkövetkező években a vezetés tervezi a stúdiótermelés feltételeinek megteremtését, és azzal a képző- és iparművészek számára is kedvezőbb lehetőségek nyílnak az együttműködésre.

DÖMÖTÖR JÁNOS

Két mai vásárhelyi edény